

ÚJABB KŐ- ÉS BRONZKORI-LELETEK AZ ÉRDÉLYI MEDENCZE TERÜLETÉRŐL.

(Jelentés az erd. Muz.-Egyl. megbizásában 1887 nyarán tett erdélyi körútjának
őstörténelmi eredményeiről.)

Téglás Gábor dévai főredisk. igazgatótól.

A lefolyt nyáron Téglás István öcsém, mint rajzoló és segédem társaságában ősbányászati felvételeinket tovább folytatva: a székelyföldi sóvidéket tettük tüzetesebb tanulmány tárgyává, miután előzetesen az abrudbányai aranyvidéket felkerestük volt. Utóbb a Sepsiszent-Györgyön elhelyezett Székelymuzeumot is felkerestük, hol Nagy Géza muzeumőr ur vala szives az újabb leleteket megmutatni s Kovács Ferencz maros-vásárhelyi apát-plebános urnak a felső Marosvidékre irányadó gyűjteményére is kiterjesztők, lekötelező szivessége folytán, figyelmünket. E többrendbeli utazás közben gyűjtött őstörténelmi adatokkal lesz szerenésém, a múlt 1887. évf. megjelent erdélyi medencze őstörténelméhez cz. jelentésem kiegészítéseül, az alábbiakban beszámolni.

I. Olt vidék.

1. Árkos Igen csinos és kilyukasztott kőcsákány, 145 mm. hosszú, egészen henger formára csiszolva. Ugyanonnan egy hatalmas trachyt-fejsze. Mindkettő a Székelymuzeumban.

2. Lisznyó. Egy a rézszekerczékhez hasonló trachyt-szekercze. Még ívhajlása is mintája a rézszekerczéknek. Hossza 18 cm, széless. a nyéllyuk irányában 8 cm.

3. Zabola. Az előbbinek kisebbített kiadása, szintén trachytból.

Tótos. Szivalakú kis szekercze. Mindez a Székely muzeumban.

5. Mártonos. Az előbbinek szomszédos községe: a) kőkori tárgyak. Ennek határában sok füstös jáspisszilánk. Némelyik a dán nyílhegyek módjára kipattogtatva. Durva és finomabb, de mind korong nélkül szabad kézzel alakított cserépnémüi közbe-közbe diszítve. E telepet Szinte Gábor tanár és öcsese Sándor kutatták legszorgalmasabban. A leírt tárgyak részben Szinte Gábor dévai reális. tanár tulajdonában vannak. b) bronzkoriak: egy miniatúr kard alakjában készült bronz tör. Hossza 14 cm. Bronznyílhegyek.

6. Szent-Katolna. Kézdi-Vásárhely közelében Feketeügy mellett egy trachyt-kőfejsze alsó része a nyellyukban letörve, a Székelymuzeumban. Kétfülű urna, ugyanott. Egy más edényben thasos tetradrachma és római consuláris érmek.

7. Kis-Borosnyó. Joos Elek tulajdonában egy kőfejszetöredék.

8. Kézdi-Vásárhely. Sok jellegzetes durva cserép és egy nagy urna, a Székelymuzeumban.

9. Telek. Egy nagy öblös edény, hasasodó részén barázda-ékitéssel, ugyanott.

10. Mártonfalváról. A Székelymuzeumban egy óriás amphora hasasodó részén három párhuzamos barázda-díszítés, felül nyaka alatt kettős, egyenkint 4-4 vonalból álló s a kihajló peremen ismétlődő hullámvonaldísz. A hullámdísz tudvalevőleg szláv jellegként állíták fel a német archaeologusok. Schlieman Troja¹⁾ romjaiban szintén talált ilyen óriás edényeket (onkhai) s azokat részben gabona, részben italtartóknak nyilvánítá. Példányunk magassága 75 cm., szája 34 cm. átmérőjü, öblös részének kerülete 1.6 m. Ugyancsak Mártonfalváról látni a Székelymuzeumban azon oszlopforma agyagkészítményeket, melyeket Dr. Wosinczky Mór az archaeologusok budapesti gyűlésén a lengyelfalvi telepről a praehistoricus temetkezések fáklyatartóinak,

¹⁾ *Iliás*, Schliemann H.

fustölőinek minősített. E célra alkalmas lehet a mártonfalvi példány is. Mártonfalva a magas hengerded urnákból is adott mutatóványt Sepsi-Szent-Györgyre.

Közbe legyen mondva, Háromszékmege rendkívül sűrűn be vala telepítve a történelemelőtti időkben s az innen legutóbbi jelentésében felsorolt 21 telep újabb leletekkel gazdagítá egy év leforgása alatt a Székely muzeumot. Így Sepsi-Szent-Györgyről azóta egy kis homokkőfejszét, a polgári fiúiskola udvaráról több őskori cserepet, az Eprestető nevű őstelepről egy kétfülű s oldalán valószínűleg az égetés idejéből származó benyomatokat viselő edény került be. Imecsfalváról háromféle urna mellett barázdált csontlemezeket kell kiemelnem. Bessenyő 2, Sepsi-Szent-Iván 1 trachytufa vésővel járult ide s Köröspatakról egy kis trachytvésőt láték ott.

11. Ismeretlen lelőhely, de Háromszék : trachyttufavéső.
12. Fatásfalva (Torja mellett) : tokos füles véső.
13. Nagy-Borosnyó. Bronznyílhegy.
14. Kovászna. 2 peremes bronzvéső.
15. Zágón (a Cseresnés oldalról). Egy kis depot lelet áll következőkből : 1. Zablarészlet (Hampel : A bronzkor képes atlasában sepsi-szent-györgyinek közölte). 2. Egy-egy felső része. 3. Hat tokos véső. 4. Egy füles vagy peremes véső. 5. Egy kés. 6. Egy keskeny véső. 7. Tizenkét sarló. 8. Huszonkét karika. 9. Egy kis kalapács. 10. Két nagy korong.
16. Altorja. Szép pászta gyöngyök. A Hampel-féle képes atlas bronzszekerczéje pedig Bessenyőre tartozik.
17. Dálnok. A már említett kőszerszámokon kívül két bronztű.
18. Erdővidék. Közelebb meg nem állapítható községből bronz nyílhegy.
19. Bölön. Az első jelentésében általánosságban felemlített bronzlelet tárgyai : 1. Három díszes zablarészlet gyönyörű patinával és díszítéssel. 2. Két tokos véső. 3. Egy ép és egy törött peremes véső. 4. Két sarló. 5. Egy lapított karika. 6. Két nagyobb, több kisebbnek töredéke.

20. **Felső Rákos.** Csinos két hegyű átlukasztott kőkalapács.
21. **Vargyas környékéről** az előbbihez hasonló.
22. **Kőhalom környéke.** Az ev. felső népiskola gyűjteményében Kőhalomban egy keskeny és egy széles élű füles véső, egy serpentin-, egy trachyttufa véső ugyanott.
23. **Mirkvásár (Streitfurt):** nagy trachyt fejsze a kőhalmi ev. felső népiskolánál. Valószínűleg innen ered az ugyanott látható nagy két-élű rézcsákány is.

II. Kis-Küküllő és Maros köze.

24. **Erked.** Egy három élű nyílhegy a kőhalmi ev. népiskolánál.

25. **Magyaros (Udvarhelym.).** Egy 90 cm. hosszú bronzkard a Székelymuzeumban. 4 drb bronzsarló Kovács Ferencz apát-plebános gyűjteményében M.-Vásárhelyt.

26. **Mező-Kapus.** Egy ép kard két töredéke, 2 kés (egyik ép), 21 fűrészlemez töredék, 22 karika, 2 rögtöredék, 1 szép beretva, mind bronzból. Kovács Ferencz gyűjteményében 3 lapos bronzkarika.

27. **Küsmödpataka (Udvarhelym.).** Egy bronzcaroussel. Székely muzeumban.

28. **Mikeszásza (a Csicsó-Holdvilág felé eső határrészről).** Kovács Ferencz apát-plebánosnál M.-Vásárhelyen kalapácscsá alakított agancsdarab, 1 dúdoros bronzkarika.

29. **Szováta.** Egy szivalakú fejsze quarezhomokkőből Domokos Jánosnál, egy hosszú csákány quarezhomokból; az első nyéllyuknál ketté törve, fenőkőnek használták. Egy kézi-örlő likacsos bazaltból, egy kézi-örlő durva quarezos homokkőből, egy nagy kőfejsze trachytból, egy kéthegyű s szépen lecsiszolt kőcsákány, két vasnyíl a Sóhegyről Ilyesmező felé vivő magaslaton.

Egy bronzfokos a bessenyőiekhez (Háromszék) s az erdélyi

muzeum azon példányához hasonló, melyet Hampel József¹⁾ műve is bemutat s a minőhöz hasonlót a nemzeti muzeumból ugyanazon mű XXX. táblája 6 á alatt s a csákyai leletből N.-Enyeden is láthatunk. Lelőhelye Ördögát a Sóhegyen felül.

Egy tokos füles bronzvéső a Sóhegyről, hol lándzsa is fordult elé, de elveszett. Ezen tárgyak egy részét Jeremiás Ferencz községi bíró közbenjárásával meg is szereztük. A utóbb említett tokos füles vésőt épen Jeremiás bíró is volt szíves ideajándékozni.

A szintén Szovátához tartozó Ilyesmező jaspis vésőjét már említettem múlt évi jelentésemben. Székely András molnárnál egy hólyagos bazáltból készült kézi örlőkő. Ezért hasztalan ígertem egy forintot. A Juhod víze mellett találta. A Kápolnamezőn Ilyesmezőtől félórával fennebb (már parajdi határ) egy kőlap felemelése után szépen czirádázott urna fordult elő; de széttörték. A helység alján, Szócs Anna házánál a kertben kézi-örlő, egy véső, egy fejsze, durva cserepek és egy vasnyíl. Egy része M.-Vásárhelyen Kovács F.-nél.

30. Parajdról múlt évi jelentésem kiegészítéséül a sóterületbe eső Háromhegyről egy szívalakú fejsze. Ezt Cserenyés Dénes szabó posztódöngetésre használás közben eltörte. Mester Lőrincz ajándékából megszereztem.

31. Sónárad. A kolozsvári muzeumban két baltával képviselt és Koch Antal 1876-ki jelentéséből ismeretes helységben Biró Ferencz kutatás közben egy kis kéthegyű kőcsákányt talált quarezitból. Ő ezt át is adá; de útközben a mint tájékozásul más falusiaknak mutogatám, valamelyik elidegeníté, mert a székelyek általában csodatevő hatást tulajdonítanak az ilyen „menyköveknek”. Kutásás közben 9 darab szépen kidolgozott quarezithasábót találtak egymáson keresztbe rakva. Az utolsó darab Margittay Gábor m.-vásárhelyi mérnök tulajdonába ment Tóth Mózes ev. ref. lelkész úrtól át. Kézi-örlőt többet is látni a faluban, mely különben egyik római telepünk is.

¹⁾ A bronzkor emlékei Magyarországon. XXXI. 3 á.

32. **Kibéd.** A Kis-Küküllő mellett lefelé haladva sűrűn egymásutánban sorakoznak a praehistoricus telepek. A Kis-Küküllő bal partján Alsó-Ölyves nevű határrészen két kőfejsze, egy örlőkő. Nagyszópatakában szívalakú fejsze trachytból. Kövecspatakában egy hosszú trachyt-fejszetöredék a nyéllukban eltörve.

33. **Makkfalva.** A Szekérútpakából egy kőfejsze, melyet Oláh István a bözödújfalusi gör.-kel. papnak adott. A Juháros patakából kézi-örlő.

34. **Geges.** A Kis-Küküllő mellől a Nyárad felé hullámzó dombvidéken. Suba Mártonnál kőfejsze. Elveszett. Csergős Csurgója alatt kézi örlőkő. Még egy másodikat is láttam. Mindkettő likacsos bazalt. Bezet tetején kezdetleges vasnyílak.

35. **Rigmány.** Mióta a kolozsvári muzeumban Elephas primig. zápfogával együttes beküldött amphiból-gneisz kalapács tudomásomra jutott¹⁾, azóta egyik hó óhajomat képezé a helyi viszonyok közelebbi megtekintése. Sok évi várakozás után most csupán e miatt szakítám félbe érdekesnek ígérkezett küküllómenti utamat. Sipos községi bíró úr a szorgos nyári munka daczára megadá a szükséges segítséget s a következőkben constatálhattam az ősember ipari termékeit:

1. Geges felé a Csertetőn, hol útesinálás közben egy kis urnára is akadtak, csakhogy eltörték. A magasra hatoló út alsó része lőszbe vájódott s a lőszfalból kerülnek napfényre az Eleph. primig. és más állatok csontjai. Az ősi cserepek a felső rétegben a humus alatt fekszenek. Itt találták az amphib. gneisz fejszét is.

2. Avas (Szent-Imre féle). 3. Ugyanazon forrás közt, és 4. a vártetőn.

36. **Hódos** (Nyárad mellett). 3 bronzkarika Kovács Ferencz birtokában M.-Vásárhelyt.

37. Ismeretlen lelőhely, de Maros-Tordán. Egy véső. Kovács F.-nél.

¹⁾ Koch: Erdély ősenlősmaradványai és az ősemberre vonatkozó leletei. Erd. muz.-egyl. Évk. V. 1876. 134. 1.

38. Remete. A Vettetőnél (Vármező alatt) szépen czirádázott, barázda fonattal díszített cserepek.

III. Keleti határhegység (Békásvölgy).

39. Békás (Csik-Gyergyóm.). A keleti Kárpátok láncolatába vájódott Békás patak mellől: egy szivalakú fejsze quarczos homokkőből Újhegyi csendőr-őrnagy ajándékából, a dévai muzeumban. Az erdélyi felföld eme keleti szögletéből általában igen gyér adattárral rendelkezünk.

IV. Maros-Besztercze víz köze

40. Oroszfája (Kolozsmegye) Teke mellett. Hatalmas kétélű rézsákány a n.-enyedi collegium gyűjteményében. Ezen kikalapálás közben ón nyomok támadtak.

V. Marosvidék.

41. Sinfalva. A Székelymuzeumban egy rendkívül szép teker-
ceses fibula. Ehhez hasonló Hampel atlaszában az aszódi (XLI. tábla. 4-ik ábra).

42. Ispánlaka. Maros-Újvár közelében a múlt 1887. augusztus végén az ország egyik leggazdagabb bronz-öntőműhelyének maradványai jöttek napfényre. A több százra menő különféle tárgyon (véső, kard, fűrészkarika, sarló, borotva, pityke, edényrészlet, övtag stb.) kívül múlt évi szeptember hóban tett látogatásom idején már valami 200 kgnyi öntési nyers bronzról szereztem tudomást. Deczember kezdetén ismét újabb négy méter-mázsáról értesülék. Csodálatot érdemlő gazdagság. A lelet első felfedezője, Herepey Károly nagyenyedi tanár úr, választá ki a legszebb és jellemzőbb tárgyakat, közel egy meter-mázsát szerzett meg a gyula-fehérvári történelmi régészeti társulat. Nagy mennyiség jutott a budapesti nemzeti muzeumba s egy kis collectiót a dévai muzeum szerzett meg. E páratlan gazdagságú

leletről részletesen referáltam az erd. muzeum böls. tört. oszt. kiadv. III. füzetében (1887).

43. **Mortinesd** (hunymegyei falú) egy kis bronzlelettel lép be a bronzleletek sorába. Két peremes véső, két díszes fibula boglár-részlete, két öntési rög képezik ezt a múlt év tavaszán szántás közben napfényre került leletet.

VI. Sebes-Körös-völgy.

44. **Esküllő** határán, Pestere barlang, M.-Telegddel szemben (Biharmegye). Egy 1859-ben kiasott bronzfokos feje. A Székely-muzeumban.